

мационно-экономического обмена.

4. Обеспечение эффективного функционирования ключевых каналов распределения информации.

Вовлечение государства в процесс регулирования информационного и информационно-экономического обмена свидетельствует о стратегическом значении информационно-экономических отношений как внутри страны, так и на международной арене. Однако, в рамках настоящей статьи нераскрытыми остаются вопросы относительно источников и механизмов финансирования мероприятий, проводимых государством в рамках реализации функций по перераспределению информационных потоков.

Литература

1. Закон Украины "Об информации" от 02.10.1992 № 2657-ХІІ // Голос Украины. – 1992. – 13 ноября.
2. Указ «О доктрине информационной безопасности Украины» от 08.06.2009 № 514/2009.
3. Закон Украины "О печатных средствах массовой информации (прессе) в Украине" от 16.11.1992 № 2782-ХІІ // Голос Украины. –

1992. – 8 декабря.

4. Закон Украины "О телевидении и радиовещании" (Ведомости Верховной Рады Украины, 1994, № 10, ст. 43) 21-12-93
5. Закон «О государственной поддержке средств массовой информации социальной защите журналистов» // Голос Украины. – 2002. – 19 августа.
6. Государственный комитет статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа к статистике: www.ukrstat.gov.ua
7. Клишова Е.В. Коррупция как частный случай экономической власти. // Научные труды ДонНТУ. Серия Экономическая. Выпуск 31-3 (117). – Донецк, ДонНТУ, 2007. – С. 11 – 17.
8. Статистические бюллетени СНГ, 2004 №18, с.69; Наука России в цифрах 2004, М., ЦИСН, 2004, с.194
9. Layton, Timothy P. Information Security: Design, Implementation, Measurement, and Compliance. Boca Raton, FL: Auerbach publications, 2007.
10. Dhillon, Gurpreet, Principles of Information Systems Security: text and cases. NY: John Wiley & Sons, 2007.

Статья поступила в редакцию 15.5.2010

О.І. ШИБАСВА,
Донецький національний технічний університет,

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ЗМІШАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна ринкова система являє собою досить широку різноманітність змішаних форм. Народження нової теоретичної економічної доктрини відбувається на базі ринкових принципів розвитку, які довели свою ефективність в розвинених країнах впродовж століть. Саме ринковий світогляд зумовлює ідеологічну спрямованість і самої теорії. Проте, потрібно пам'ятати, що ринок і ринкова ідеологія ХХІ століття є соціально-збалансованою ідеологією, як і соціально-збалансоване сучасне демократичне суспільство, що має своєю підвалиною змішану економіку. Така ідеологія і побудоване за нею суспільство мають чимало суперечностей, які можуть бути предметом дослідження.

Сучасні соціально-економічні перетворення і трансформації викликають потребу теоретичного їх осмислення, що приводить до появи нових наукових концепцій, у тому числі

і відносно змішаної економіки. Так, питанням розвитку змішаної економіки присвячено праці В.Геєця [12], О.Головінова [1], С.Єрохіна [2], І.Сороки [11], Г.Тарасенко [1], Н.Фролової [10], Б.Шаванса [4] і ін. Однак, навіть приймаючи до уваги розмаїття методологічних підходів до наукового дослідження змішаної економіки, уявляється доцільним визначення спільних рис існуючих концепцій змішаної економіки на підставі їх системного огляду і аналізу, що і поставлено за мету статті, яка потребує вирішення наступних задач:

- системний (критеріальний) огляд сучасних концепцій змішаної економіки;
- визначення загальних рис існуючих концепцій відносно дослідження змішаної економіки.

© О.І. Шибасва, 2010

Зародження теоретичної ідеї змішаної економіки можна віднести до кінця XIX ст., а в другій половині XX ст. вона стала переважною концепцією розвитку у всіх розвинених країнах світу. Протиборство наддержав, запекле економічне суперництво лідерів світового господарства і розгортання НТР надавали постійних імпульсів, які стимулювали державне і корпоративне (внутрішньофірмове) регулювання ринкового господарства. На сьогодні формою організації господарських систем практично всіх розвинених країн є різні модифікації саме змішаної економіки. В той же час, не дивлячись на загальні риси, господарства розвинених країн є різноманітним національним моделям змішаної економіки, що пояснюється в першу чергу відмінністю національних (регіональних) економіко-культурних традицій.

Як відомо, розквіт так званого чистого капіталізму припадає на XIX ст. Його відносною «протилежністю» виступає економіка командного типу (військова економіка, економіка країн командного соціалізму). Для економіки командного типу характерне прагнення держави майже повністю ліквідувати ринкову саморегуляцію, замінивши її урядовим всеохоплюючим регулюванням. Командна економіка в умовах НТР за призначенням є неефективною так само, до речі, як і чисто ринкова економіка. Кожній з цих систем властиві певні особливості за відносинами власності, об'єктами і суб'єктами господарського механізму (табл. 1).

Синтезом ринкової чи планової організації систем стає змішана економіка як система, заснована на поєднанні ринкової саморегуляції і централізованого державно-корпоративного регулювання, яка покликана укріпити ефективні властивості механізму «невидимої руки» і згладити його негативні наслідки. У випадку з формуванням теорії змішаної економіки ситуація, на нашу думку, склалася не тільки відповідно до зумовленості суб'єктивного об'єктивним, але й навіть, як уявляється, з деяким запізненням. В усякому разі, важко заперечувати, що реальні процеси становлення окремих фрагментів змішаної економіки здійснювалися набагато раніше, ніж економічна теорія прийшла до усвідомлення і постановки проблеми змішаної економіки як феномена сучасної економічної науки.

Погоджуючись з Г.Тарасенко і О.Головиновим [1], змішану економіку можна розглядати з урахуванням трьох аспектів аналізу, а саме (рис.1):

історико-гносеологічний аспект, який потребує визначення історичних передумов виникнення і розвитку як самої змішаної економіки, так і її наукової категорії;

з позиції технологічного способу виробництва (ТСВ) пропонується аналіз технологічних можливостей суспільства;

суто соціально-економічний аспект, що відображає сутність процесів трансформації виробничих відносин.

Таблиця 1

Основні характеристики економічних систем сучасності

Основні характеристики	Ринкова економіка	Командна економіка	Змішана економіка
Відносини власності	Приватна власність	Державна власність	Плюралізм відносин власності при домінуванні квазі-приватних форм
Суб'єкти економіки	Безліч дрібних виробників	Держава – єдиний виробник	Значна кількість виробників різного масштабу при домінуванні олигополістических структур
Господарський механізм	Ринкове саморегулювання	Централізоване планування	Державне і олигополістическое регулювання, доповнює ринкову саморегуляцію

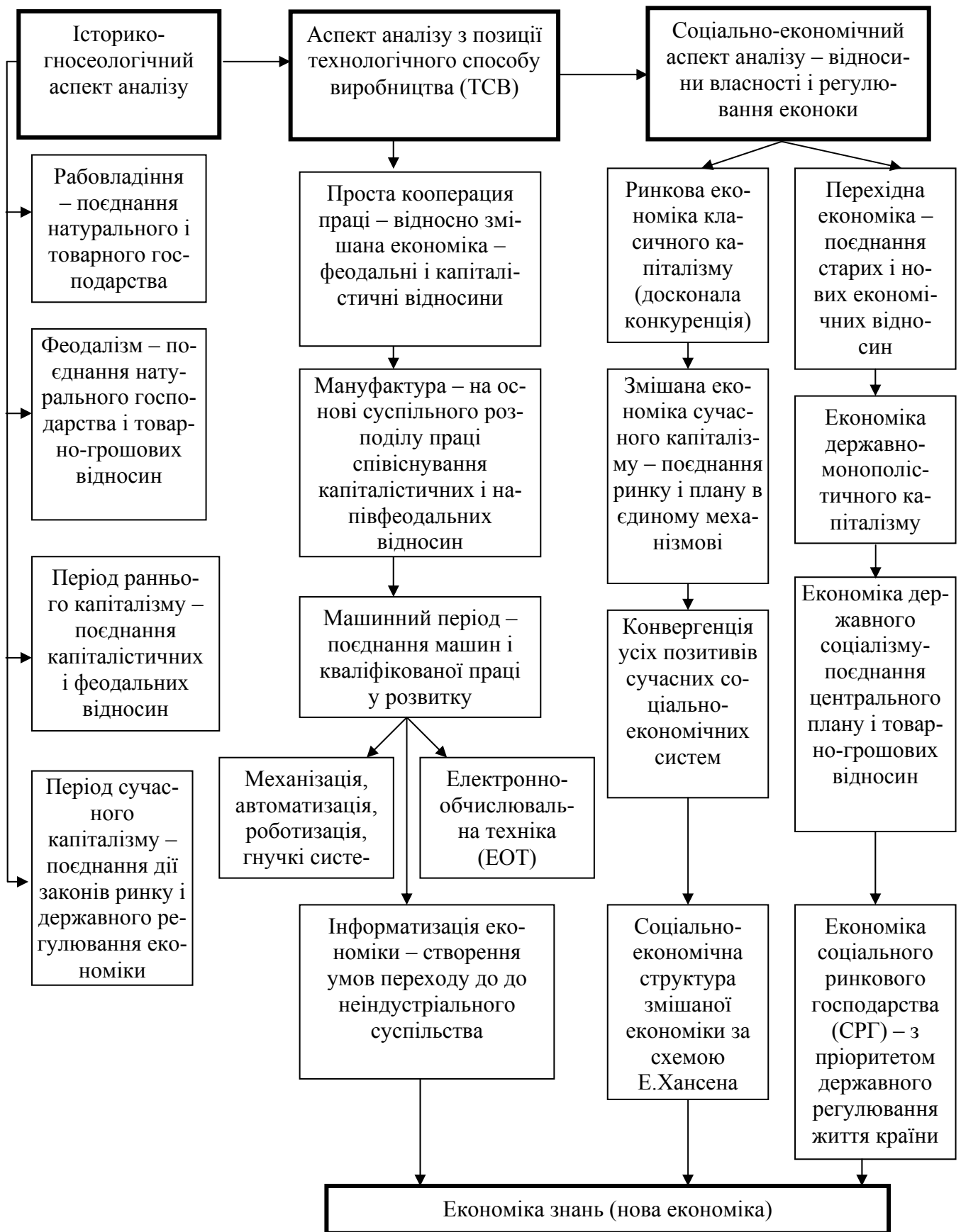

Рис.1 Співвідношення різних аспектів аналізу змішаної економіки [1]

Сучасні зміни, що відбуваються у соціально-економічній структурі суспільства, досліджуються науковцями з позиції структурних трансформацій [2]. Інші наголошують на тому, що вона формується під впливом поєднання різних моделей інституціональної економіки [3]. Існує також генетично-технократичний підхід до її аналізу [4]. Однак автори відносно одностайні щодо визначення сучасної економічної системи як змішаної економіки.

Отже, у даному випадку автори цієї схеми дещо не традиційно досліджують змішану економіку, пропонуючи новий підхід до її аналізу. А саме: змішана економіка як така не виникла сьогодні на пустому місці, а має родинно-генетичні ознаки, які слід шукати в минулому щодо організації господарського життя країн і народів, причому поєднуючи у такому аналізі нерозривність у будь якій суспільній організації як стану і розвитку продуктивних сил (матеріально-технічна база системи), так і виробничих відносин (переважно відносин власності). Зауважимо, що прибічники трактування змішаної економіки як такого утворення, що існує лише за умов сучасності в розвинених країнах як поєднання пануючих ринкових відносин з державним регулюванням, поки що не сприймають такого підходу.

На думку деяких авторів, термін «змішана економіка» відображає лише ту обставину, що в чистому вигляді не спостерігається ні спонтанного порядку, ні ієрархії; ні правового режиму приватної власності, виключно загальної власності, державної або комунальної власності. «Змішана економіка означає співіснування механізму ринкової координації і державного регулювання економіки. Мова не йде про якийсь «третій шлях», за яким нібито йдуть такі країни, як Великобританія, Австрія, Швеція, Японія, США і тому подібне» [5, с. 75]. В підтвердження наведемо вислів Л. Мізеса: «Виробництво може прямувати або ринковими цінами, або урядовим порадам з управління виробництвом. Третього рішення не існує. Неможлива третя соціальна система, яка була б ані соціалістичною, ані капіталістичною» [6, с.113].

Однак, співіснування різних, часом протилежних господарських укладів в рамках однієї економіки та ще й протягом значного періоду розвитку слід вважати майже нормою для більш-менш сталого розвитку суспільних систем. Дещо з іншої позиції і за іншими аргументами до ідеї змішаної економіки підійшов, на наш погляд, видатний американський еконо-

міст Дж.К.Гелбрейт ще наприкінці 60-х рр. минулого століття при обґрунтуванні теорії конвергенції. За логікою його аргументів економікою змішаного типу можна вважати конверговане суспільство, що вибирає все краще з обох економічних структур – капіталістичної і соціалістичної на той час. Відомо, що цей вчений підійшов до аргументації своєї теорії з різних аспектів і вважав за доцільне не просте поєднання головних ознак одного і іншого суспільства, а й спромігся обґрунтувати ті підвалини, на яких повинна триматися така конвергована економіка:

економічна політика держави (управлінська концепція);

науково-технічний прогрес (технократична концепція);

ідея планетарного господарства (екологічна і демографічна концепції);

всесвітній мир (пацифістська концепція);

демонтаж соціалізму (концепція поглинання).

Тобто тут має місце поєднання двох підходів – формаційного і цивілізаційного до аналізу соціально-економічних систем [7].

Тем не менш, поглиблюючись до деталей аналізу змішаної економіки Е.Хансен розглядає її як гармонійне поєднання «держави добробуту» і національного планування [8, с.454], що за думкою О.Головінова [9] може трактуватися як поєднання ринку («суспільство масового споживання») і державного регулювання. З іншої точки зору, сучасна змішана економіка розвинутих країн функціонує на підставі синтезу різних форми власності, а отже, різних економічних відносин і організаційних типів суб'єктів ринку [10]. Аналогічну думку висловлював і І.Сорока, який довів, що економіка перехідного періоду від регламентованої до ринкової протягом довгострокового періоду є економікою змішаного типу (дифузійною моделлю), оскільки в ній взаємодіють державний і приватний сектори [11, с.48]. Очевидно, що тут проглядаються зачатки того підходу, що й перехідну економіку слід вважати змішаною, оскільки саме в ній за визначенням переплетено різні економічні і економіко-організаційні відносини і форми.

Якщо економіку сучасних розвинених країн кваліфікують як змішану економіку, то при характеристиці економіки багатьох країн, що розвиваються, і особливо постсоціалістичних країн, частіше за все йдеться про перехідну економіку. Економіка перехідного типу формально має багато в чому ті ж самі риси, що і

змішана економіка (поєднання ринку з централізованим регулюванням, різноманіття форм власності і типів господарства), але між ними є принципова відмінність. Якщо змішана економіка є відносно стійкою і збалансованою системою, де різні елементи взаємно доповнюють один одного, то перехідна економіка є нестійкою і такою, в якій постійно змінюється стан господарського життя, викликаний переходом від однієї економічної системи до іншої. Хоча це є болісним процесом, минути його на етапі господарської трансформації практично неможливо. Такий підхід є додатковим аргументом на користь тієї позиції, що змішана економіка як така не є сталою моделлю організації господарського життя, а функціонує в кожній країні (чи у групі країн) за власною моделлю, зберігаючи її головні принципи.

Звісно, економічні системи не знаходяться у статичному стані, а постійно розвиваються і змінюються. Кожна соціально-економічна система має наступні етапи життєвого циклу: зародження, формування, розвиток, стабілізація, переродження і зникнення. Іноді ці етапи можна звести до трьох основних: зародження, розвиток, загибель. Але очевидно, що коли вичерпує себе попередній етап, відбувається формування нового етапу, а решта етапів готують усі необхідні умови для виникнення нової соціально-економічної системи. Етап розпаду старої системи координує з формуванням нової системи, а зникнення старої системи вже передбачає перехід і розвиток нової, яка її змінює. Елементи, відносини старого і нового постійно присутні і співіснують у економіці. Саме з-за такої особливості суспільного розвитку будь-яке суспільство завжди включало і включає сьогодні елементи різних техніко-технологічних, організаційних, економічних, соціальних і навіть політичних та ідеологічних систем. У цьому сенсі змішана економіка історично існувала завжди.

Проте, співвідношення різних систем на різних етапах розвитку суспільства було неоднаковим: в історичному минулому змішана економіка притаманна епохам переходу від однієї системи до іншої. Але з кінця XIX - початку XX ст. ця особливість виявляє себе все слабкіше і переходить в іншу - змішану економіку як норму існування соціально-економічної системи. Теорія змішаної економіки не є результатом якоїсь ідеологічної концепції, яка передуює економічній практиці, концепцією, під яку доводилося насильницьким шляхом підганяти реальні економічні процеси. У

складній діалектичній взаємодії економічної теорії і економічної практики відносна самостійність першої часто приводить до того парадоксу, який К. Маркс називав "зведенням другого поверху раніше першого", тобто ситуацією, коли побудову теорії попереджує реальність становлення відповідної практики.

За сучасних умов у наукових працях набувають поширення дослідження, які присвячені економіці знань (інформаційній чи новій економіці). У цьому напрямі існує розмаїття підходів до трактовки поняття змішаної економіки. Так, В.Геєць [12, с.4] визначає сучасні особливості економічного життя як «соціальну реальність», під якою він, погоджуючись із В.Федотовою [13, с.15], розуміє сукупність об'єктів і дій соціально-культурного світу як досвіду звичайної свідомості людей, що мешкають власним життям серед собі подібних і пов'язаних з ними різноманітними відносинами інтеракції. Тобто, основною базою проектування суспільства і економіки знань уявляється відтворення замість звикання до певної типізації поведінки і відповідних відносин серед носіїв знань відтворювальних процесів.

У такому ракурсі на перший план виходить необхідність створення сприятливих передумов або «мотиваційних факторів» відтворення і реалізації знань, як застави і запоруки успішного і ефективного функціонування змішаної економіки. До них віднесено [12, с.5-6]:

масову свідомість, яка б формувала у більшості населення безальтернативність відносно можливості досягнення успіху без високого рівня загальних і спеціалізованих знань;

доступність отримання знань і спроможність реалізувати свої можливості, в тому числі і самореалізуватися;

толерантну поведінку широких мас населення, що усуне масовий прояв бандитизму, алкоголізму, наркоманії і т.п.

І знову вирішальну роль у створенні цих передумов, на наш погляд, має відігравати держава, як провідний і головний інститут суспільних перетворень. На неї лягає задача реалізації відповідальної функції створення певної суспільної ідеології, яка була б потужним двигуном суспільної свідомості у напрямі формування змішаної економіки як держави добробуту, що забезпечуватиме гідні умови життя людини і високий індекс людського розвитку, який є інтегральним показником соціально-економічної сталості країни і її темпів зростання.

Таке міркування набуває актуальності з

урахуванням наступних фактів. Труднощі адаптації громадян до нових трансформаційних умов привели до того, що більш ніж ¼ населення України опинилася за межею бідності. Така ситуація ініціювала інтенсифікацію еміграції з України з економічних мотивів. Згідно опитуванням, наміри поїхати на тимчасові заробітки мали у віковій (найбільш працездатній) групі 30-54 роки 58,9%, а в групі до 30 років – 38,7% [14, с.425]. Ці дані підтверджують той факт, що більша частина населення, яка має брати активну участь у відтворенні національного багатства країни, шукає шляхи самореалізації за її кордонами.

Аналізуючи зазначені позиції, можна дістати висновок про те, що автори, які досліджують змішану економіку, мають методологічні розбіжності щодо її аналізу, проте однак у визнанні сучасної економіки як змішаної. Вчені не завжди збігаються у питанні її «наповнення», тобто які саме відносини чи форми економічного життя надають підстав для такого визначення. Дослідники і прихильники теорій змішаної економіки відзначають, що державне регулювання в соціально-економічній сфері покликане захистити населення від бідності, підвищити його добробут і компенсувати витрати, на які чимала частка населення вимушена йти в інтересах суспільства. Отже, система змішаної економіки відображається не як еkleктичне поєднання капіталістичних і соціалістичних форм, а як об'єктивно зумовлений та історично закономірний етап еволюції ринкових відносин в напрямі соціалізації суспільства.

Література

1. Тарасенко Г.Д., Головінов О.М. Змішана економіка: дещо новий підхід до визначення поняття / Г.Д.Тарасенко, О.М.Головінов // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. Випуск 97. – Донецьк, ДонНТУ, 2005. – С. 115-124.
2. Єрохін С.А. Теоретико-методологічні основи дослідження структурних трансформацій / С.А. Єрохін // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №3(33). – С.3-12.
3. Шаститко А. Предметно-методологические особенности новой институциональной экономической теории / А.Шаститко // Вопросы экономики. – 2003. – №1. – С.24-41.
4. Шаванс Б., Маньян Э. Постсоциалистическая траектория и западный капитализм / Б.Шаванс, Э.Маньян // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – №12. – С.42-46.
5. Чепурин М.Н. Курс экономической теории / М.Н. Чепурин, – Киров: «Наука», 2004.
6. Мизес Л. Бюрократия. Запланированный хаос. Антикапиталистическая ментальность. /Л.Мизес. – М.: «Наука», 1993.
7. Гэлбрейт Дж.К. Экономические теории и цели общества. /Дж.К.Гэлбрейт, – М.: Прогресс. –1976. – 406 с.
8. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли. /Б.Селигмен, – М.: Прогресс. – 1968. – 600 с.
9. Головінов О. Чинники, що впливають на масштаби державного сектора економіки. /О.Головінов// Вісник ДонДУЕТ ім. М.Туган-Барановського. - Донецьк. –2006. – №3(31). – Серія: Економічні науки. – С.18-26.
10. Фролова Н.Д. «Новая экономика» и сходимость научных парадигм в экономической теории нововведений / Н.Д.Фролова//Вестник МГУ. – Серия 6. Экономика. – 2004. –№3. – С.93-106.
11. Сорока И. Социальное рыночное хозяйство и смешанная экономика как приоритет модели украинского рынка /И.Сорока //Экономика Украины. – 1994. – №5. – С.47-54.
12. Геєць В. Характер перехідних процесів до економіки знань / В.Геєць // Економіка України. – 2004. – № 5. – С. 4-13.
13. Федотова В.Г. Социальное конструирование, примененное для жизни общества // В.Г.Федотова // Вопросы философии. – 2003. – №11. – С.7-16.
14. Макознак Є. Еміграційні наміри громадян України. / Є.Макознак / В кн. Україна – 2002. Моніторинг соціальних змін. – К.: Інститут соціології НАН України, 2002. – 516 с.

Статья поступила в редакцию 30.03.2010